

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 – 2559) ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงกว่าช่วงที่ผ่านมา ซึ่งในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 สังคมไทยได้เผชิญเหตุหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม จนถึงระดับประเทศ ซึ่งได้มีส่วนเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ทุกภาคส่วนในสังคมไทยเห็นพ้องร่วมกันน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งให้เกิดภูมิคุ้มกันและมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยในยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืนจะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ให้เข้มแข็งและมีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาคนหรือทุนมนุษย์ให้เข้มแข็ง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 และการเสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของคนทั้งในเชิงสถาบัน ระบบ โครงสร้างของสังคมให้เข้มแข็งด้วย อันจะทำให้สามารถเป็นภูมิคุ้มกันการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลกระทบต่อคนและสังคมไทยหลายประการ

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงในอนาคตที่คาดว่าจะเป็อุปสรรคสำคัญในการพัฒนาคน การยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต บนหลักการพื้นฐานสำคัญที่คนไทยต้องมีความรู้ ใฝ่เรียนรู้ ตัดสินใจด้วยความระมัดระวัง มีสำนึกในศีลธรรมและจริยธรรม ดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อดทน มีสติ ใช้ปัญญา จะนำไปสู่ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง สามารถดำเนินชีวิตอย่างสมดุลทุกด้าน จึงจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้คนและสังคมไทย ประเด็นสำคัญ คือ คนไทยมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเรื่องการศึกษา ทักษะการทำงาน และการดำเนินชีวิต โดยคนไทยต้องตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย สร้างจิตสำนึกที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ อยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน บนความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นฐานในการก้าวไปสู่สังคมที่มีความใส่ใจและแบ่งปันต่อผู้อื่น ตลอดจนนำไปสู่การสร้างและพัฒนานวัตกรรมและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมต่อกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศ ในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, 2554 หน้า 39-51)

ภูมิปัญญาเป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่งที่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยาวนานและสังคมไทยมีภูมิปัญญาอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งภูมิปัญญานอกจากแสดงถึงความเป็นไทย ความเป็นเอกลักษณ์ไทยอย่างหนึ่งแล้ว ยังเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญและพัฒนาการของมนุษย์ในชาติไทยเพราะ

ภูมิปัญญาถือว่าเป็นสิ่งละเอียดอ่อนซึ่งชาติที่เจริญแล้ว มักมีสังคมที่สงบสุข ร่มเย็น ไม่ระส่ำระสาย มีความเป็นอิสระจึงจะสามารถสร้างสรรค์และสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะตนขึ้นมาได้ (จักรพันธ์ โสมะเกษตริน, 2551, หน้า 1) ทั้งนี้ การสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะของตนที่มีอยู่เป็นจำนวนมากนั้น บางพื้นที่มีการสร้างภูมิปัญญาที่ใช้ในพื้นที่ของตน เรียกได้ว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเกี่ยวข้องกับการที่มนุษย์ได้รู้จักวิธีการนำวัตถุดิบที่อยู่ใกล้ตัวมาดัดแปลงเป็นสิ่งของเครื่องใช้ จากขั้นตอนที่ง่ายจนวิวัฒนาการสู่ความละเอียดอ่อน ประณีตงดงามในเชิงศิลปะ และประโยชน์ใช้สอย จนสามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้เป็นอย่างดีและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน กรรมวิธีดังกล่าวช่วยทำให้มนุษย์ได้ผลิตสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ไว้เป็นจำนวนมาก โดยเรียกสิ่งประดิษฐ์นั้นว่า หัตถกรรม อันหมายถึงการสร้างสิ่งของเครื่องใช้ด้วยมือ เครื่องมือ และภูมิปัญญา เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน (กนกพร ฉิมพลี, 2555, หน้า 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในการเป็นพื้นฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะเศรษฐกิจชุมชนเป็นทางเลือกของการพัฒนาที่เน้นการสร้างฐานการผลิต กระบวนการเรียนรู้ ระบบการจัดการทรัพยากร การจัดการทุนและตลาดในรูปแบบที่หลากหลาย โดยพิจารณาจากศักยภาพของท้องถิ่นเป็นหลัก ชุมชนกับธรรมชาติต้องมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่เน้นความยั่งยืน ความเป็นธรรม คุณภาพชีวิตและประสิทธิภาพของการผลิต ไปพร้อมกัน และเน้นคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (ยศ สันตสมบัติ, 2542, หน้า 200) ภูมิปัญญาเป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยาวนานและสังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่สังคมหนึ่งที่ปรากฏภูมิปัญญาอยู่จำนวนมาก ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ที่เป็นองค์รวมระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม และคนกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ รวมไปถึงกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ การปรับตัวการเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงถือเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาชีวิต ความอยู่รอดของบุคคล ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดขึ้นจากความรู้ ประสบการณ์ และแนวคิดที่ชุมชนได้มีการถ่ายทอด สืบสานต่อกันมา ด้วยคนไทยแต่โบราณมีภูมิปัญญาที่ฉลาดล้ำลึกในการประดิษฐ์คิดค้น สร้างสรรค์ เพื่อให้ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยเฉพาะภูมิปัญญาด้านปัจจัยพื้นฐานแห่งการดำรงชีพที่ประกอบไปด้วยความสามารถในการแสวงหาอาหาร การปลูกสร้างบ้านเรือนการคิดค้นประดิษฐ์สิ่งของเพื่อการนุ่งห่ม ความรู้ในการบำบัดรักษา โรคภัยไข้เจ็บ และหัตถกรรมต่างๆ ช่วยให้สังคมไทยนับแต่อดีตสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข สืบจนถึงปัจจุบัน

การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) คือ การได้มาซึ่งความรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อบุคคลที่เหมาะสม ณ เวลาที่ถูกต้อง และช่วยให้บุคคลได้แลกเปลี่ยนข้อมูลสารสนเทศร่วมกันในการปฏิบัติงาน โดยมุ่งเน้นที่ปรับปรุงการดำเนินการของชุมชน (Davenport & Prusak, 1998) การได้มาซึ่งความรู้ที่ถูกต้องนั้น มีการจัดการอย่างเป็นระบบพร้อมนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงาน โดยมีหลักการที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ให้มีสภาพกลายเป็นความรู้ที่ปรากฏชัดเจน (Explicit Knowledge) ซึ่งกระบวนการ

จัดการความรู้ (KM Process) เป็นกระบวนการที่สำคัญในการจัดองค์ความรู้ที่มีอยู่ให้มีระเบียบแบบแผนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลายพื้นที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นมักเป็นความรู้ที่ไม่ได้ถูกเก็บรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ จึงทำให้เกิดการสูญหายไปตามกาลเวลาอย่างน่าเสียดาย

จังหวัดกำแพงเพชรเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ ประชาชนมีความกินดีอยู่ดี มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ อาทิ บ่อน้ำมันที่อำเภอลานกระบือ นอกจากนี้ยังมีหินอ่อนซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในอำเภอพราณกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร เป็นหินอ่อนที่มีลวดลายสวยงามที่สุดในโลก และนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หินอ่อน ซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยหินอ่อนที่อำเภอพราณกระต่ายเป็นหินแปรเนื้อละเอียด ประกอบด้วย แร่แคลไซต์ตกผลึกใหม่ มีขนาดใหญ่ เนื้อหินจะแวววาว หินอ่อนมีโครงสร้างทางเคมีเหมือนหินปูน หินอ่อนสามารถขัดได้ หินอ่อนบริสุทธิ์เมื่อขัดแล้วจะมีสีขาว แต่ตามปกติหินอ่อนมีริ้วลายหลายสี โดยมากมีสีขาว มีพบสีอื่นบ้าง เช่น ชมพู แดง เหลือง น้ำตาล และดำ ทำปฏิกิริยากับกรดเกลือ ประโยชน์ใช้ทำหินประดับ หินแกะสลัก อุตสาหกรรมเคมีเครื่องประดับ และตกแต่งบ้านเรือน (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2549 หน้า 42)

อำเภอพราณกระต่าย เป็นพื้นที่สูงของจังหวัดกำแพงเพชร ห่างจากตัวเมืองกำแพงเพชร 25 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 781.88 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดอน ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเนินตะกอนรูปพัดของแม่น้ำโบราณทำให้พื้นที่สูงทางทิศตะวันตกและลาดเทไปทางทิศตะวันออก พื้นที่บางส่วนเป็นภูเขาแกรนิตและหินอ่อน (แหล่งศิลปกรรมไตรภูมิ, 2540, หน้า 3) หินอ่อนของอำเภอพราณกระต่าย เป็นหินที่มีเนื้อละเอียดและมีสีที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นจนได้รับการยกย่องว่าเป็นหินอ่อนที่ดีที่สุดในประเทศไทย นอกจากนี้เนื้อหินยังมีความแน่นเหนียวเป็นมันวาวและมีหลายสี เช่น สีเทา สีชมพู สีเขียว และสีขาว ภูเขาหินอ่อนที่อำเภอพราณกระต่าย เป็นแหล่งหินอ่อนแห่งเดียวในภาคเหนือ นอกจากนี้ยังมีโรงงานหัตถกรรมหินอ่อนเกิดขึ้นเป็นแห่งแรกของภาคเหนือที่ผลิตหัตถกรรมจำพวกสิ่งของชำร่วยเป็นสินค้าส่งออกไปต่างประเทศ ซึ่งทำรายได้ให้แก่ประเทศไม่น้อย ปัจจุบันหัตถกรรมหินอ่อน อำเภอพราณกระต่ายได้เกิดขึ้นหลายโรงงาน เนื่องจากโรงงานที่ผลิตหัตถกรรมหินอ่อนผลิตไม่ทันต่อความต้องการของตลาด และทำให้ชาวอำเภอพราณกระต่ายมีงานทำ โดยไม่ต้องไปหางานทำต่างจังหวัด ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมหินอ่อนพราณกระต่ายถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ผลิตภัณฑ์หินอ่อนเป็นเครื่องใช้เครื่องประดับ ที่มนุษย์สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดีและไม่เพียงแต่ประโยชน์ใช้สอยเท่านั้น ความสวยงาม และความทนทานถาวรก็เป็นปัจจัยที่มนุษย์ให้ความสำคัญ ปัจจุบันผลิตภัณฑ์หินอ่อนพราณกระต่ายได้มีการพัฒนาไปมาก โดยการประดิษฐ์คิดค้นทำให้ได้รูปแบบต่าง ๆ ที่ทันสมัย จนเป็นมรดกตกทอดมาถึงทุกวันนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ตั้งอยู่ในจังหวัดกำแพงเพชร เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีวิสัยทัศน์ว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร เป็นมหาวิทยาลัยที่เป็นที่พึ่งของท้องถิ่นและมีคุณภาพสู่ประชาคมอาเซียน พันธกิจ คือ ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพมาตรฐาน สร้างองค์ความรู้ งานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ผลิตพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา บริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ค่านิยมหลัก คือ สร้างสรรค์ภูมิปัญญา พัฒนาท้องถิ่น ด้วยจิตบริการ เน้นคุณภาพมาตรฐาน ทำงานแบบมีส่วนร่วม บนฐานคุณธรรม อัตลักษณ์ คือ “ความรู้คู่ชุมชน” หมายถึง อาจารย์ บัณฑิต นักศึกษา มีความรู้

สามารถนำความรู้ไปสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ (แผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2556)

พื้นที่อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร มีภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนแต่เป็นความรู้ที่ยังไม่ได้ถูกเก็บรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ อาจทำให้เกิดการสูญหายไปตามกาลเวลาได้ ซึ่งชาวบ้านได้นำหินอ่อนสีชมพูสวยที่สุดในประเทศไทยนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หินอ่อนได้อย่างสวยงามสอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า แต่ยังไม่มีการนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนมาจัดการความรู้ให้เป็นระบบ เป็นลายลักษณ์อักษร และพบว่ายังไม่มี การอนุรักษ์ และเผยแพร่ความรู้ที่มีคุณค่าเหล่านี้ให้กับบุคคลในชุมชน และผู้ที่สนใจทั่วไป ผ่านทางสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เว็บไซต์ วิกิพีเดีย และเอกสารอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัย จึงต้องการนำเอาแนวคิดการจัดการความรู้มาทำให้เกิดการอนุรักษ์ เผยแพร่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย โดยนำกระบวนการจัดการความรู้มาดำเนินการ เพื่อให้ท้องถิ่นเกิดการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายที่ทรงคุณค่าให้คงอยู่อย่างยั่งยืนสืบไป

คำถามการวิจัย

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายของบุคคลที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อน อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร เป็นอย่างไร
2. กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายของบุคคลที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อน อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อน อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อน อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตเนื้อหา ดังนี้

1. ก่อนที่จะศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทชุมชนของอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ในเขตเทศบาลตำบลพรานกระต่าย เทศบาลตำบลบ้านพราน และองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ากระต่ายทอง ในด้านต่อไปนี้
 - 1.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอพรานกระต่าย
 - 1.2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเทศบาลตำบลพรานกระต่าย อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
 - 1.3 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเทศบาลตำบลบ้านพราน อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

- 1.4 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ากระต่ายทอง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
2. การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชรในด้านต่อไปนี้
 - 2.1 กระบวนการเกิดภูมิปัญญา
 - 2.2 องค์ประกอบการแปรรูปหัตถกรรมหินอ่อน
 - 2.3 ขั้นตอนการผลิตหินอ่อนพรานกระต่าย
 - 2.4 การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 2.5 การปรับตัวและการประยุกต์ใช้ความรู้
 - 2.6 มิติความสัมพันธ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์
3. การศึกษากระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชรในด้านต่อไปนี้
 - 3.1 การกำหนดความรู้
 - 3.2 การสร้างและแสวงหาความรู้
 - 3.3 การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ
 - 3.4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้
 - 3.5 การเข้าถึงความรู้
 - 3.6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้
 - 3.7 การเรียนรู้

ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งเป็นบุคคลที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อน จำนวน 74 คน

ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาได้แก่อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 3 ตำบล ประกอบด้วยตำบลพรานกระต่าย ตำบลบ้านพราน และตำบลถ้ากระต่ายทอง

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษาได้แก่

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อน อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
2. กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อน อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

นิยามศัพท์

1. **บริบทชุมชน** หมายถึง ความเป็นมาของอำเภอพรานกระต่าย สถานการณ์และลักษณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตตำบลพรานกระต่าย ตำบลบ้านพราน และตำบลถ้ำกระต่ายทอง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

2. **ผลิตภัณฑ์หिनอ่อน** หมายถึง หินอ่อนที่ชาวบ้านแปรรูปจากหินอ่อนมาเป็นผลิตภัณฑ์หिनอ่อนพรานกระต่าย จำนวน 3 ประเภท คือ ศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมไทยจีน เครื่องตกแต่งบ้านเรือนและของใช้เบ็ดเตล็ด และงานแกะสลักของไหว้

3. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม** หมายถึง องค์ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถเกี่ยวกับหัตถกรรมหिनอ่อนของชาวบ้าน อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ในการจัดเก็บและถ่ายทอด จากคนรุ่นหนึ่งมาสู่อีกหนึ่ง จนเกิดผลผลิตที่ดี งดงาม มีคุณค่าอยู่คู่ท้องถิ่น

4. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหिनอ่อน** หมายถึง ความรู้หัตถกรรมหिनอ่อนที่เกิดจากการเรียนรู้ของคนในชุมชน ทั้งที่มาจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ที่ได้รับการถ่ายทอดในรูปแบบที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร และไม่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีลักษณะเป็นความรู้ดั้งเดิม และความรู้ที่ได้มีการพัฒนามาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม ซึ่งประกอบด้วย 1) กระบวนการเกิดภูมิปัญญา 2) องค์ประกอบการแปรรูปหัตถกรรมหिनอ่อน 3) ขั้นตอนการผลิตหिनอ่อน 4) การสืบทอดภูมิปัญญา 5) การปรับตัวและการประยุกต์ใช้ความรู้ 6) มิติความสัมพันธ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์

5. **กระบวนการจัดการความรู้** หมายถึง วิธีการที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ หรือการจัดการความรู้ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย กระบวนการจัดการความรู้มี 7 กิจกรรม ดังนี้ 1) การกำหนดความรู้ 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ 3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ 4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ 5) การเข้าถึงความรู้ 7) การเรียนรู้ ซึ่งแต่ละด้านมีความหมายดังนี้

5.1 **การกำหนดความรู้** หมายถึง การระบุประเด็นความรู้ รูปแบบ และผู้รู้ที่สอดคล้องกับนโยบาย ขอบเขตและเป้าหมายของชุมชนท้องถิ่น การระบุความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหिनอ่อนพรานกระต่าย โดยการเลือก และการตัดสินใจผลิตผลิตภัณฑ์ของชาวบ้าน โดยกำหนดว่าชาวบ้านต้องการความรู้อะไรบ้าง รูปแบบใด และอยู่ที่ใคร เพื่อให้สามารถกำหนดขอบเขตของการจัดการความรู้ และสามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 **การสร้างและแสวงหาความรู้** หมายถึง การรวบรวมความรู้ใหม่ รักษาความรู้เดิม และกรองความรู้ที่ไม่ใช่ออกจากแหล่งรวบรวม ความสามารถในการเรียนรู้ของคนส่วนใหญ่ในองค์กร และการรับความรู้ จากภายในและภายนอกท้องถิ่น เช่น การเรียนรู้จากประสบการณ์ของประชาชน ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์หिनอ่อน การเข้ารับการฝึกอบรม และการเป็นลูกจ้าง รวมไปถึงวิธีการต่างๆ ในการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และสามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความรู้ที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ (Generative) และเกี่ยวข้องกับแรงผลักดัน การหยั่งรู้ และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในสิ่งที่เกิดขึ้นของแต่ละบุคคล และท้องถิ่น โดยเป็นความรู้แบบซ่อนเร้นที่มีการตีความบนพื้นฐานความรู้ส่วนบุคคล ผ่านไปยังความรู้ของท้องถิ่นในรูปแบบที่เป็นประโยชน์ต่อกิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น

5.3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ หมายถึง การวิเคราะห์และคัดแยกความรู้เป็นกลุ่ม ประเด็นให้ง่ายต่อการเข้าถึงอย่างมีขั้นตอน มีการนำเอาความรู้ที่ได้จากการสร้างและพัฒนาที่กำหนด สิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นความรู้ โดยต้องพิจารณาถึงวิธีการในการเก็บรักษาและนำมาใช้ให้เกิด ประโยชน์ตามความต้องการของท้องถิ่น เช่น การบันทึกเป็นฐานข้อมูล (Database) หรือการบันทึก เป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน รวมทั้งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางมนุษย์ด้วย เช่น การสร้างและ การจดจำของปัจเจกบุคคล เป็นต้น

5.4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ หมายถึง การปรับปรุงให้ความรู้มีรูปแบบ มาตรฐาน ไม่ซ้ำซ้อน มีความสมบูรณ์ มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ การจัดความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่ผู้ใช้ สามารถเข้าถึงได้ และนำไปประยุกต์ใช้อย่างสะดวก โดยหลักการในการประมวลความรู้ที่สำคัญ คือ กำหนดขอบเขตและเนื้อหาของความรู้ที่ต้องการประมวลและกลั่นกรอง การกำหนดแหล่งที่มาของ ความรู้ และการระบุวิธีและเครื่องมือในการเข้าถึงและดึงความรู้ที่ได้ประมวลอย่างถูกต้องไปใช้ ประโยชน์

5.5 การเข้าถึงความรู้ หมายถึง การสร้างแหล่งเผยแพร่ที่สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา การเคลื่อนที่ของข้อมูลมีปัญหาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อน อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร เผยแพร่ผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ วิทยุทัศน์ เอกสารเผยแพร่ เว็บไซต์

5.6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ หมายถึง การส่งผ่านความรู้ระหว่างบุคคล หรือ ท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยกระบวนการ หรือกิจกรรมที่เป็นทางการเน้นการแลกเปลี่ยนความรู้แบบชัดแจ้ง เช่น การแลกเปลี่ยนความรู้โดยการ จัดทำเอกสารฐานความรู้ ในขณะที่กระบวนการที่ไม่เป็นทางการเน้นการแลกเปลี่ยนความรู้แบบซ่อน เร้น เช่น ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System) การเป็นลูกจ้างโรงงานแปรรูปหินอ่อน

5.7 การเรียนรู้ หมายถึง การใช้ความรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เป็นวงจรความรู้ที่มีการ เรียนรู้ และพัฒนาให้เกิดประสบการณ์ใหม่อยู่เสมอ มีการนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้เกิด ประโยชน์ในการทำงาน สามารถนำความรู้มาช่วยในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม และทันท่วงที

6. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แบ่งลักษณะการถ่ายทอดออกเป็นแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เน้นการสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง การจดจำสืบทอดกันมา และแบบเป็นลายลักษณ์อักษร เน้นใช้การจดจำสืบทอดกันมา หรือจากแบบ ภาพวาดที่มีการบันทึกไว้ เพื่อผู้ที่สนใจศึกษาเล่าเรียนสืบทอดกันมาได้

7. แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญา หมายถึง การจัดเก็บ รักษา และเผยแพร่หัตถกรรม หินอ่อน โดยให้ประชาชนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น และ ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อน อำเภอ พรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

8. ผู้ให้ข้อมูลหลัก หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมหินอ่อน อำเภอพรานกระต่าย จังหวัด กำแพงเพชร

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบลพรานกระต่าย เทศบาลตำบลบ้านพราน และองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ากระต่ายทอง ได้นำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายไปเผยแพร่ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในชุมชนท้องถิ่น และผู้ที่สนใจศึกษาสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวก
2. สถาบันการศึกษาในพื้นที่อำเภอพรานกระต่ายได้รับเอกสารเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย แล้วมีการนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปสู่การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในพื้นที่อำเภอพรานกระต่าย
3. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ได้มีการสร้างความรู้ความเข้าใจ และทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อน อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ให้กับนักศึกษา อาจารย์ ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ รวมถึงการเผยแพร่องค์ความรู้ที่ค้นพบผ่านสื่อสารสนเทศที่สามารถเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายได้
4. พัฒนาชุมชนจังหวัดกำแพงเพชร และพาณิชย์จังหวัดกำแพงเพชรมีข้อมูลความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายเพื่อเป็นข้อมูลในการวางนโยบายและการวางแผนพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร